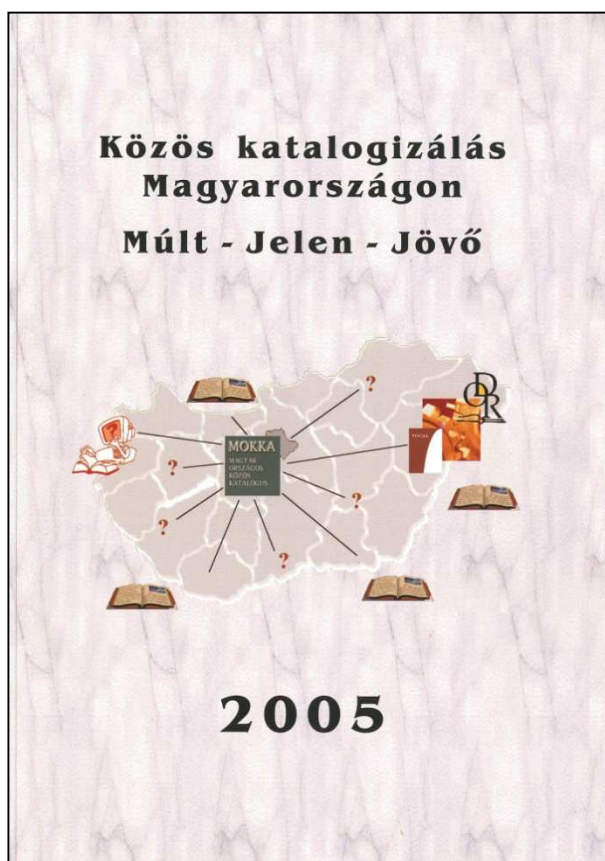




Közös katalogizálás Magyarországon



Közös katalogizálás Magyarországon : múlt, jelen, jövő / [összeáll. és szerk. Tompa Zsoltné és Poór Attila] ; [kiad. a Nyugat-Magyarországi Egyetem]. - Sopron: NYME, 2005. - 86 p. : ill. ; 24 cm
Bibliogr.: p. 76-78.
ISBN 963-9364-60-6 fűzött

Az elmúlt évtizedekben a fejlett országok elektronikus könyvtári rendszerei abba az irányba fejlődtek, hogy az egyes gyűjtemények számítógépes katalógusai, az országos könyvtári automatizációs programok, a különféle kísérleti információs rendszerek egyetlen, egységes információs entitásként jelennek meg a felsőoktatási és kutatóintézeti, s részben a közgyűjteményi felhasználók előtt. Ez azt jelenti, hogy a nemzetközi szakirodalmi infor-

mációs rendszerekből megvásárolt, illetve átvett szolgáltatások, a nemzeti bibliográfiai számbavélt biztosító rendszerek, a dokumentumok lelőhelyét mutató adatbázisok és az ezekre ráépülő szolgáltatások egy összehangolt felületet alkotnak az információs vagyont gondozó szakemberek és részben az egyedi felhasználók előtt is.

Magyarországon az egyes könyvtárak elektronikus katalogizáltságának foka, a kiépített adatbázisok nagy száma, a kísérleti szolgáltatások tapasztalatai feljogosítanak minket arra, hogy elérkezettnek lássuk az időt, hogy a fentiekhez hasonló módon egy egységes rendszert dolgozzunk ki. Az előmunkálatok nagy száma, az eddig befektetett óriási munka miatt tulajdonképpen az a feladat, hogy az i-re a pontot feltéve, viszonylag alacsony összegből a szolgáltatások végre meginduljanak, és túlnőve a kísérleti korszakon „elektronikus könyvtári közüzemként” a rendszer működni kezdjen. Mindezekhez adott a számítógépes háttér, a nagy sebességű hálózat, a szakemberek ismerete, részben a feldolgozott információs vagyont, s nem kevésbé a felhasználói igény is.

A 90-es évek végén, amikor próbáltunk elképzelni egy ilyen rendszert, úgy gondoltuk, a következő elemek lehetnek viszonylag gyorsan megvalósítani:

- a Magyar Nemzeti Bibliográfia teljes elektronikus kataszterét;
- a valaha hazánkban megjelent könyvek teljes számítógépes nyilvános adatbázisát (MNB);
- aztán az ország legnagyobb könyvtárainak osztott elektronikus feldolgozó rendszerét, amelyben a különféle meglévő könyvtári integrált rendszerek együtt tudnak működni az adatbevitel és lekérdezés területén egyaránt;
- az országba járó folyóiratok lelőhelymutatóját a hazai folyóiratok naprakész alapbibliográfiáival;
- közös elektronikus katalógust, hogy közös felületen lekérdezhetővé váljék az ország már elektronizált katalógusainak összessége, amely így alapja lehet egy lelőhelymutató (a dokumentumok fellelhetőségi helyére utaló) szolgáltatásnak,

és egy arra ráépülő könyvtárközi kölcsönzési rendszernek is;

- a hazai szakfolyóiratok *cikkeinek központi kataszterét*, amely a nagy szakmai szakkibibliográfiák forrása (történelem, irodalom stb.) is lesz (IKER);
- egy, a hazai digitalizációs rendszereket átfogó metafelületet (NDA), és hozzá jelentős hazai elektronikus gyűjteményeket, mint a *Magyar Elektronikus Könyvtár és a Neumann-ház gyűjteményeit*;
- tudományok nemzetközi eredményeit a hazai akadémiai és felsőoktatási terület számára „átzsilipelő” szakirodalmi információs rendszert, az *Elektronikus információszolgáltatást (EISZ)*;
- *online referenz és help desk*et, a rendszerek használóinak és az olvasóknak kiterjedt és többszintű interaktív hálózati referenzszolgáltatásaként, ahol szakirodalmi tájékoztató és a rendszerekkel kapcsolatos szakmai kérdésekre egyaránt választ lehet kapni.

Kérdezhetné bárki, miért érdemes ezt áttekinteni egy, a „közös magyar katalogizálás” projektjét összefoglaló kiadvány ismertetésekor? Az ok nagyon egyszerű: érdemes összefüggéseiben látni, milyen fontos szakmai és stratégiai jelentősége van annak, hogy egy ilyen program Magyarországon is folyjék. Ezt igazán akkor érzékeljük, ha a közös katalogizálás egyszerű, mindennapos hasznán túl tudunk tekinteni, s látjuk azt, hogyan épülnek erre egyéb szolgáltatások, hogyan épül be maga is a magyar könyvtári információs rendszer ma már látható, de még alakulóban lévő rendszerébe.

A közös katalogizálás lényege az, hogy a benne részt vevő könyvtárak ugyanazt a dokumentumot csak egyszer katalogizálják, ti. az a könyvtár, amelyik elsőként dolgozza azt fel, a többiek pedig ezt a rekordot veszik/vehetik át később. Ez a praktikus haszon. De mindennek eredményeként létrejön egy olyan adatbázis is, amelyben nemcsak átvehető címléírású produktum, tartalmi feltárás van jelen, hanem a lelőhely-információ is. A dolog nyilvánvaló hasznosságán túl az is előny, hogy a részt vevő könyvtáraknak – feltételezve, hogy megoszlik az adatbevitel – kevesebbet kell feldolgozniuk, a rekordok legalább nemzeti szinten összehangoltak, s lelőhely szerint is van képünk a virtuálisan teljes vagy teljesedő könyvvagyronról. (Ennek a beszerzési koordinációtól kezdve a szakkibibliográfiakészítésen át millió apró és fontos hozadéka van.)

Ha ez ilyen egyszerű, fontos és átlátható, s tegyük hozzá, nemzetközi példákkal igazolható, miért is vártunk rá eddig, kérdezhetné a kötetet lapozó olvasó. Természetesen lehetne a múltat hánytorgató, s zömében igaztalan választ adni erre a kérdésre, s lehet olyat is, amely úgy fogalmaz, hogy feltárja azt a mérhetetlen pénzügyi, szervezési, logisztikai, majd könyvtárszakmai problémahalmazt, amelyen azoknak kellett keresztülmenniük, akik valódi, működő rendszert hoztak létre ebből a sokéves vágyálmólból.

Az előttünk fekvő kötetnek sokfajta olvasata van tehát. Ha valaki a hősor közeli tanújaként olvas, olykor megmosolyogja a ma már finom eufemizmusokat, amelyek az egykori nagy viták, harcok említésekor mára megmaradtak, s egyfajta naplóként a hazai törekvések, főként az utolsó szakasz „emlékirataiként” lapozza a kiadványt. Egy másik lehetséges olvasat a szakmailag érdekelt kortársé, aki a részletekre kíváncsi, a használt vagy használni akart szolgáltatás pontos miértjeire, eljárásokra, szabványokra, megoldásokra. S persze ott van a tanfolyamon, továbbképzésen, vagy az egyetemi-főiskolai padban ülő kolléga, illetve hallgató is, aki megbízható, tananyagként is használható korrekt ismeretekre vágyik.

Összességében azt mondhatjuk, e három funkció mindegyikéből sokat ad ez a 85 oldalas kiadvány. Ennyiben hiánypótló is, mert a hazai szaksajtóban rendre megjelentek ugyan a közös és osztott katalogizálásról cikkek és írások, de ilyen monografikus igényűre szerkesztett anyag nem állt eddig rendelkezésünkre. Monográfiát emlegetni nem túlzás, még akkor sem, ha nyilvánvalóan tanulmánykötetről van szó, amely a *MOKKA Egyesület* fórumain formálódott ilyenenné. Mégis, a felkérések, a válogatás, s persze a szerzők kompetenciája az egymás mellé szerkesztett anyagot a problémakör teljes értékű tárgyalásához teszik hasonlatossá.

Az első nagyobb egységet a MOKKA projektet is évek óta irányító *Bakonyi Géza* tanulmánya vezeti fel, amelyben röviden leírja azt az utat, amelyet az utóbbi években bejárt a közös katalogizálás, míg a könyv megírásakor 2,7 millió rekordot jeleníthet meg a felhasználóknak. Sok vita zajlott magyar könyvtári berkekben arról, volt-e értelme annak, hogy párhuzamos fejlesztések zajlottak (bár a párhuzamosságok jelentős részét magántőke finanszírozta, tehát az ő luxusuk is lehetne), s ez előrevitte, vagy éppen gátolta a kibontakozást. *Bakonyi Géza* a magyarázaton túl ezeket egymás

mellé is helyezi egy táblázatban, ahol elég sok szempontból láthatók az eltérések és különbségek. A beavatottak tudják, hogy egy olyan „rubrika” a táblázatban, amely arra utal, hogy exportképes vagy importképes valamelyik projekt HUNMARC formátumban, vagy éppen az-e a belső adattárolási módja, mit is jelent, mit is jelentett? Kompatibilitást más rendszerekhez, a hazai gyakorlathoz, mindenkinek letölthető rekordot vagy éppen téves döntést, időhúzást, elakadást?

Ez a dolgozat azt is felvázolja, hogy a gondolkozás és a munka kezdetétől hogyan változtak meg a körülmények a hazai könyvtári rendszereknél, s ez hogyan változtatta meg az elképzelések célját, a módszert stb. Elég, ha az *NIIF* által biztosított adatátvitel sebességére és stabilitására gondolunk az elmúlt évekből, vagy arra, hogy az *ODR* iránti erőteljes gyakorlati igény mennyire megváltoztatta a helyzetet.

A tanulmány legrészletesebb, s nyilván legizgalmasabb része az, amelyik az utóbbi 2-3 év változásaival, s az új törekvésekkel foglalkozik. Érdekes ebben a *VOCAL* megváltozott szerepe, történelmi érdemei is, de még izgalmasabb a duplumellenőrzési rendszer tárgyalása, s a hibák kijavításának menete (2003-ban „adatbázis-építési katasztrófát” élt túl a rendszer, ami komoly hiányosságokat tárt fel). Itt kerül sor az *NIIF* rendszerhez való migráció tárgyalására is, amely jelentős hardver- és szoftvermegoldásokat igényelt; hogy az átállás gond nélkül menjen, szolgáltatás közben is(!), a *MOKKA* néha a *Szegedi Egyetemi Könyvtár* szerveréről üzemelt. A dolgozat a *MOKKA*-kompatibilitás fenntarthatóságának szabályaival, a bővítés gondjainak leírásával, és a legutóbbi „egyezményes változások” technikai igényeivel, illetve a részletek leírásával zárul.

A közös katalogizálás debreceni úttörője, *Koltay Klára* folytatja a „történetet”. Az ő megközelítése a feldolgozó könyvtáros szempontjait helyezi előtérbe. Nyilván az e szempontra kíváncsi olvasók lesznek majd többen, hiszen az üzemeltetők és rendszergazdák – minden fontosságuk ellenére is – jóval kevesebben vannak. A rekordok tartalmát boncolgató rész alapproblémája természetesen a

„rekordkohéziós erő”, magyarul, van-e esély, s ha igen, mi módon arra, hogy a szabályzatokkal együvé terelt katalogizáló akarat teljesen kompatibilis rekordokat hozzon létre, amelyek egyetlen, koherens katalógusként mutatják a tucatnyi helyről töltögetett rendszert. Koltay Klára elemzése, konkrét példái jól szemléltetik a gondokat. Különösen alapos az „authority” témáját, a besorolási adatokat tárgyaló rész, és a lelőhely-adatbázis kérdéskörét tárgyaló alfejezet.

A kötet második részét rövidebb, de nagyon fontos részterületeket érintő dolgozatok uralják. *Hegyi Ádám* a régi könyvek közös katalogizálásának speciális problémakörét veszi elő (*MOKKA-R*), míg *Sándor Ákos* érdekes és bennfentes szempontokat felvonultatva mutatja be a *VOCAL*, majd a *MOKKA* üzemeltetési gyakorlatát, a munka technikai hátterét. *Czoboly Miklós* személyében pedig már kifejezetten a háttérben futó program (*Corvina*) alkotóinak, fejlesztőinek „hangja” hallatszik. Hasonló szinterről, de más aspektusból született meg *Gyüre Péter* dolgozata, aki az egész, már Bakonyi által is megírt történetet tekinti át a szállító szemszögéből. Azt a különös perspektívát látjuk, ahonnan a nekünk, könyvtárosoknak címzett pályázatok, dokumentációk startoltak, ahol a fejlesztők szembeültek a szakmai kívánságokkal, ahol nekifeszültek a versenytársaknak, hogy elnyerhessék a projektet.

A kiadvány olyan dolgozatokkal zárul, amelyek esettanulmányokként mutatják be a közös katalogizálás alapszoftverét, a *Corvinát* a Szabó Ervin Könyvtár környezetében (*Béniné Virág Mária*), illetve a Nyugat-magyarországi Egyetem alkalmazásában, Sopronban (az egész soproni csapat közös munkája).

A sokoldalúan hasznosítható könyvecskét a *Corvina* moduljainak rövid bemutatása, technikai adatok felsorolása és egy, a hazai közös katalogizálási törekvéseket bemutató bibliográfia, illetve könyvtárak és katalógusaik elérhetőségét mutató ugrópontgyűjtemény (*Tompa Mónika*) zárja.

Kokas Károly
(SZTE Egyetemi Könyvtár)